

V A R I A

DATE DESPRE BURSA „SOCRATES” LA UNIVERSITY OF DURHAM, ANGLIA

"It should be clear by now that looking into our own past is like looking into the future of other societies"¹.

Pornind de la aceste cuvinte ale lui T. Darvill, care, se poate spune reprezintă concepția arheologiei britanice, în această comunicare, aș dori să creionez câteva elemente care definesc știința arheologică în contextul britanic al dezvoltării ei. Contactul pe care l-am avut cu școala arheologică britanică, a avut loc în urma unei burse „Socrates”, obținută în cadrul Universității "1 Decembrie 1918" din Alba Iulia, pe durata a trei luni (1 V - 31 VII 2000) la University of Durham, Departament of Archaeology.

Durham este un mic orașel tipic britanic (cu un aer conservator și strict), aflat în apropierea graniței ce separă Anglia de Scoția, respectiv în NV Angliei. Universitatea din Durham, își are prestigiul ei, fiind considerată ca importanță a treia din Anglia, după Universitățile Oxford și Cambridge. Majoritatea cursurilor frecventate de studenții și masteranzii englezi s-au încheiat în momentul sosirii mele acolo. Datorită acestui fapt, a fost creat un program academic special, realizat de dr. John C. Chapman, care a fost acceptat de Oficiul Internațional și susținut de ceilalți membri ai Departamentului. Renumitul arheolog J. Chapman, împreună cu la fel de faimosul profesor A. F. Harding, au fost cei care au coordonat activitatea pe care am desfășurat-o în perioada bursei. Alături de cei doi ne-au oferit ajutorul alți profesori ai departamentului, printre care i-aș aminti pe Matthew Johnson, cunoscut teoretician al arheologiei, Richard Hingley, specialist în perioada pre-romană și romană, Colin C. Hasselgrove, cercetător al epocii fierului. Programul academic cuprindea seminarii, excursii la situri arheologice importante din Northumberland.

Activitatea desfășurată de noi s-a concretizat în patru lucrări, fiecare dintre ele cuprinzând 2500 de cuvinte, și care se bazează pe teme date:

1. Teoria Arheologiei;
2. Metode de cercetare arheologică;
3. Perioada arheologică ce se afla în atenția preocupărilor fiecăruia;
4. Arheologia peisajului sau a mediului înconjurător;

Pentru fiecare temă în parte am fost coordonați de profesori de specialitate. Astfel, pentru prima temă am lucrat cu dr. J. Chapman și M. Johnson. Cu fiecare în parte am purtat discuții referitoare la teoria arheologiei, la importanța acesteia pentru cercetare. Subtemele lucrării constau în diferite probleme, cum ar fi: originea a ceea ce se numește în literatura de specialitate britanică "noua arheologie", Arheologia așezărilor, arheologia socială, ideea de post-procesualism, identitate și gen. În cadrul acestei teme, indicația coordonatorilor programului a fost aceea de a face recenzia cărții intitulată *Archaeological Theory - An Introduction*, al cărui autor este M. Johnson. În urma parcurgerii acestei cărți ideile principale pe care le-am subliniat în lucrarea mea au fost legate de ceea ce se înțelege prin "noua arheologie", post-procesualism, Middle Range Theory, cultura ca sistem, arheologia interpretativă, arheologia post-modernă. Potrivit autorului, noua arheologie reprezintă rezultatul procesului de transformare al arheologiei către statutul de știință matură, riguroasă și critica cu sine însuși. Acea Middle Range Theory susține continuitatea culturală și apoi faptul că o analogie nu dovedește nimic în cercetarea arheologică. În acest sens M. Johnson afirmă că drumul spre gândirea umană este cultura, însă există pericolul ca această cultură tinde să acumuleze prea multe idei dezorganizate, care pot încetini procesul de cunoaștere a societății umane. Pentru "noua arheologie" cultura se include într-un sistem reprezentând modul de inter-comunicare, un schimb de idei, informații, energie. Sistemul trebuie adaptat mediului înconjurător.

În anii '70-'80, în arheologia britanică și-a făcut loc nemulțumirea față de drumul pe care începuse să meargă această știință. Unii dintre cercetătorii care au luat atitudine în acest sens a fost Ian Hodder, care a încercat să dea o nouă direcție arheologiei britanice. El susținea că interpretarea

---

¹ "Ar trebui să fie clar până acum că privind în trecutul nostru este ca și cum am privi în viitorul societății noastre" (Timothy Darvill, *Prehistoric Britain*, p. 192).

trecutului este un act politic și trebuie privit mai întâi în contextul în care are loc această interpretare. Cultura materială este ca un text, ce trebuie citit cu foarte mare atenție pentru a înțelege societățile din trecut. Aceasta reprezintă ceea ce a primit numele de arheologia interpretativă, care avea ca model simulările statistice și computerizate pentru a dezvolta o serie de modele spațiale (comerț și urbanizare în epoca fierului și cea romană). De aici și-a început dezvoltarea arheologia post-modernă, care se bazează pe o schematizare totală a evoluției sociale, a progresului în istoria umană.

Cea mai nouă teorie legată de arheologia britanică este cea ce cercetătorii englezi numesc post-procesualism. Această teorie susține că interpretarea trecutului poate fi realizată în diferite moduri, după diferite idei și metode de cercetare, chiar dacă ele se dovedesc a nu fi întotdeauna cele corecte.

Ideile prezentate în lucrarea mea reprezintă concepția teoretică a arheologiei britanice, care a evoluat pozitiv, dovedindu-se a fi o reală știință. Argumentul pentru această observație se poate constata pe parcursul intervenției de față.

Lucrarea despre metodele de cercetare în arheologie a avut ca subiect *Fotografia aeriană* și importanța sa în arheologie. Studiarea acestui subiect am făcut-o pe mai multe planuri, pornind în primul rând de la definiția fotografiei aeriene și ce folosește ca suport material, analizând apoi metoda propriu-zisă de cercetare a unui sit arheologic prin fotografia aeriană și modalitatea de interpretare a rezultatelor obținute. Lucrarea mea pe această temă a încercat să surprindă importanța și necesitatea acestei metode noi de cercetare în arheologie pe de o parte, și să sublinieze cadrul de care are nevoie pentru a se putea utiliza. Pentru acest subiect m-am bucurat de sprijinul profesorului R. Hingley, care mi-a recomandat o bibliografie bogată.

Alături de fotografia aeriană, am avut posibilitatea să cunosc detalii despre alte tehnici și metode arheologice: geofizica, resturi de plante, tehnici de datare (C14, dendrocronologie, termoluminescență, magnetism), oase animaliere și umane.

Un termen oarecum nou pentru mine a fost arheologia peisajului. În cadrul acestei teme am participat la unele excursii la situri arheologice importante din Northumberland, zona nordică a comitatului Durham. Unul dintre punctele vizitate a fost cel numit Alnham Valley, situat în zona Highland-urilor. În cadrul acestuia am putut vedea mai multe puncte importante: Hazelton Rigg - așezarea; Hazelton Rigg - tumulii, High Knowes cairnfield (tumul mic cu două părți săpate, una cuprinzând materiale din epoca bronzului), High Knowes A și B - două situri împrejmuite. Situl A conținea urmele a patru case cu plan circular, cu două palisade, situl B conținând urmele a 19 locuințe și o singură palisadă. În zona numită Castle Hill am văzut urmele unei importante fortificații din epoca fierului.

A urmat apoi zidul lui Hadrian, impresionantă construcție ridicată după anul 120 d. Hr., adică după expansiunea romană în nordul Britaniei, aflat în folosință până la sfârșitul dominației romane în zonă (cca. 400 d. Hr.). Există și astăzi resturi de forturi și turnuri pe traseul zidului. Istoria așezărilor umane de aici demonstrează faptul că în momentul construirii zidului au fost prezente în zona respectivă așezări native și zone de cultivare. Am avut șansa să văd un impresionant fort roman, South Shields, situat în zona sudică a zidului roman. Poziționarea sa este în apropierea unui port, fiind folosit de armata romană. În zona sitului se află un muzeu al civilizației romane. Impresionant este faptul că acest fort este reconstituit. O așezare din epoca fierului precede fortul roman. Alt punct în cadrul vizitării zidului lui Hadrian a fost partea sa centrală, extrem de bine conservată, apoi Chester's Fort Bridge, parte a unui impresionant pod de piatră care prelungea zidul lui Hadrian de-a lungul râului Tyne. Este localizat pe partea îndepărtată a râului.

Despre ceea ce se numește în limbajul de specialitate britanic "rock art" se pot spune multe, dar aș vrea doar să specific că este vorba despre pietre având incizate în masa lor diferite semne. Considerate de unii specialiști reprezentări ale activităților rituale preistorice, iar de alții hărți ale ținuturilor respective, realizate de comunitățile preistorice, descifrarea acestor semne este însă incertă, la fel ca și datarea lor (au fost pronunțate idei potrivit cărora ar aparține neoliticului, bronzului sau celților).

Acestor excursii li s-a adăugat și cea din zona lacurilor (Lake District), o excursie de două zile organizată de Departamentul de arheologie al Universității din Durham. Am vizitat castele, biserici medievale, forturi romane și complexe megalitice. Voi aminti aici doar complexul megalitic Long Meg and Her Daughters, din zona Cumbria. Acest complex megalitic măsoară 109x93 m. Cercul megalitic este ceea ce se numește „Fiicele” (Her Daughters). În apropierea sa se află o singură piatră

(Long Meg), având înălțimea de 3,7 m. Pe această piatră se află incizate cercuri și spirale, atribuite de obicei artei epocii bronzului britanic (cca. 2000-900 î. Hr.). Studiile științifice aprofundate au demonstrat existența în zonă a unui șant de împrejmuire circular, pe o suprafață de 4,18 ha, înăuntrul căruia au fost plasate unele dintre pietre, fapt care demonstrează contemporaneitatea lor. Cercetările ulterioare au ajuns la concluzia că datarea șanțului și a pietrelor trebuie plasată la sfârșitul epocii neolitice și începutul epocii bronzului (cca. 2500-2000 î. Hr.). Se pare că întrebuintarea lor a fost legată de astronomie, pentru a măsura lungimea anotimpurilor prin poziția față de soare și de lună.

Trebuie să subliniez faptul că toate aceste situri arheologice se află sub directă administrație a statului britanic, fiind incluse în programul „British Heritage”. Sunt extraordinar de bine conservate și li se acordă o importanță binemeritată în contextul științific și cultural din Marea Britanie.

Concluzia vizitelor amintite a fost lucrarea pe care am realizat-o, având ca temă arheologia peisajului. Am surprins ceea ce semnifică acest termen și importanța sa în cadrul cercetării arheologice. Studiul mediului înconjurător ajută la observarea cât mai corectă a comportamentului uman într-un mediu evolutiv. Cheia arheologiei peisajului este identificarea structurii caracteristice fiecărei zone. Noțiunile de comunitate și tradiție sunt relevante în studierea mediului în care monumente preexistente sunt adesea folosite de către generațiile următoare pentru necesitățile proprii. Mediul înconjurător a fost descris ca o ideologie vizuală, în sensul că obiectul său a fost studierea modului de reprezentare a exercitării puterii umane asupra spațiului. Astfel, studiul mediului înconjurător a devenit un câmp de cercetare ideologică. Arheologia peisajului este foarte strâns legată de studiile regiunilor de plasare a siturilor, de arheologia spațială și teoria socială. Toate cercetează mediul înconjurător și relațiile dintre mediu și populație².

Tema referitoare la tranziția de la epoca bronzului la cea fierului a fost vastă, dar a trebuit să mă limitez la 2500 de cuvinte. De aceea am subliniat doar principalele elemente care au determinat apariția civilizației fierului în Europa.

Cele trei luni în Anglia, la Universitatea din Durham, mi-au oferit posibilitatea de a lua contact cu o extraordinară bibliotecă. Numeroase articole referitoare la epoca fierului, în special la prima parte a acesteia, pe care le-am studiat, alături de cele despre tehnici și metode, mi-au îmbogățit sistemul de interpretare.

Arheologia britanică se bazează în special pe teorie. Aceasta nu înseamnă discuții interminabile, ci o bună definiție și exersare a conceptelor.

Nu am beneficiat, din păcate, de participarea la o campanie de săpături. Pot să subliniez însă faptul că o astfel de campanie se organizează extrem de bine. Folosind mijloace și metode moderne, de la geofizică la fotografia aeriană, de la studierea stratului vegetal la arheologia peisajului, arheologii britanici studiază aprofundat posibilitatea existenței unui sit arheologic într-un anumit loc.

Concluziile ce se pot desprinde sunt multe. Aș vrea să subliniez însă diferența pe care am simțit-o acolo referitor la cercetarea arheologică. Se poate spune că în arheologia britanică săpătura de teren nu ocupă locul principal în cercetare. Dezbateră problemelor ce le ridică arheologia (conceptul de identitate, gen, etnie, etnicitate, celto-scepticism) este foarte complexă și se prelungește. Teoria și studierea elementelor considerate în alte țări ca fiind auxiliare științei arheologice (arheologia peisajului, oase de animale, umane, plante sau structura solului), ocupă un loc central în preocuparea arheologului. Săpătura propriu-zisă a unui sit este în special teritoriul tehnicianului de săpătură. Cercetarea de cabinet, studierea aprofundată a materialelor obținute în săpătură ocupă locul fundamental în viziunea celor din Marea Britanie.

Diferența dintre școala arheologică britanică și cea românească, atât cât am putut observa, se manifestă doar la nivelul mentalității în abordarea cercetării. Contactul cu această mentalitate a fost un punct în favoarea mea, pentru că spectrul de studiere al arheologiei s-a lărgit considerabil.

ROXANA STĂNCESCU
Universitatea „1 Decembrie 1918”
Alba Iulia

² Analiza regională este un nivel de studiu permițând o adâncire a înțelegerii mediului înconjurător prin concentrarea atenției asupra relațiilor interne cu regiunea. Arheologia spațială lucrează cu relațiile spațiale, iar teoria socială cu sistemul social.